в Організації Північноатлантичного договору) : Закон України від 07 лют. 2019 р. № 2680-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 9. Ст. 50.
2. Яра О. Вплив євроінтеграційних процесів на судову реформу в Україні. Law Journal of the National Academy of Internal Affairs. 2024. № 14(1). С. 31–33. URL: https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e752a23f-e94b-4055-aad9-ee21c5168d0e/content (дата звернення: 04.06.2026 р.)
3. Саракуца М. О. Вплив європейських інституцій на конституційне реформування України. 2013. С. 207-212. URL: https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9c93a8c0-61ce-4eab-b769-55b44574d9e4/content (дата звернення: 04.06.2026 р.)

Савело Мар'яна Сергіївна, *здобувачка ступеня вищої освіти бакалавра 2 курсу спеціальності «Право» Навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ*
Науковий керівник:
Тригубенко Галина Василівна, *кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного права Навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ*

ЗАХИСТ ПРАВА НА СВОБОДУ ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ТА УКРАЇНСЬКА ПРАКТИКА

Право на свободу вираження поглядів належить до фундаментальних прав людини та є невід'ємною складовою демократичного суспільства. Його значення особливо зростає в умовах воєнного стану, коли держава змушена одночасно забезпечувати національну безпеку та гарантувати дотримання конституційних прав і свобод людини. У контексті повномасштабної агресії Російської Федерації проти України питання допустимих меж обмеження свободи слова набуло не лише теоретичного, а й практичного значення. Конституційний розвиток України в умовах воєнного часу та євроінтеграційних процесів вимагає пошуку оптимального балансу між потребами державної безпеки та дотриманням європейських стандартів прав людини.

Свобода вираження поглядів закріплена у статті 34 Конституції України та статті 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. При цьому ані Конституція України, ані Конвенція не розглядають це право як абсолютне. Держава може встановлювати певні обмеження, якщо вони передбачені законом, переслідують легітимну мету та є необхідними в демократичному суспільстві [1; 2].

У науковій літературі питання реалізації свободи вираження поглядів в умовах воєнного стану активно досліджуються українськими правниками. Так, А. С. Славко та В. В. В'юник зазначають, що воєнний стан не призводить до автоматичного скасування свободи вираження поглядів, проте допускає застосування спеціальних механізмів її обмеження у випадках, коли поширення інформації може створювати загрозу обороноздатності держави, громадській безпеці чи територіальній цілісності [3, с. 73–75]. На думку дослідників, особливого значення набуває принцип пропорційності, який повинен застосовуватися до будь-яких обмежень свободи слова під час війни [3, с. 79].

Важливим орієнтиром для України є практика Європейського суду з прав людини. У справі «Хендісайд проти Сполученого Королівства» (заява № 5493/72, рішення від 7 грудня 1976 року) Суд наголосив, що свобода вираження поглядів поширюється навіть на інформацію та ідеї, які можуть ображати, шокувати або непокоїти державу чи певну частину суспільства. Саме плюралізм, толерантність та відкритість до різних поглядів є основою демократичного суспільства [4].

Водночас у своїй практиці Суд визнає право держави обмежувати окремі форми висловлювань, якщо вони становлять загрозу національній безпеці або містять заклики до насильства.

Після введення воєнного стану в Україні було запроваджено низку обмежень у сфері інформаційних відносин. Зокрема, законодавством заборонено поширення інформації про переміщення, рух та розташування Збройних Сил України без офіційного дозволу. Такі обмеження спрямовані на недопущення використання інформації ворогом для коригування бойових дій та планування атак. Водночас постає питання відповідності таких заходів принципу пропорційності.

Досліджуючи цю проблему, Л. Ю. Тімофєєва наголошує, що обмеження поширення інформації під час воєнного стану можуть вважатися правомірними лише за умови дотримання критеріїв необхідності та пропорційності [5, с. 57–60]. Авторка підкреслює, що держава повинна довести реальний зв'язок між конкретним обмеженням і потребою захисту національної безпеки, а втручання у свободу вираження поглядів не повинно бути надмірним [5, с. 63]. Такий підхід повністю відповідає практиці Європейського суду з прав людини.

Особливу увагу сучасні дослідники приділяють проблемі свободи вираження політичних поглядів в умовах війни. О. Т. Волощук зазначає, що в умовах сучасних збройних конфліктів інформаційна сфера стає одним із ключових театрів воєнних дій, а тому держави дедалі частіше вдаються до обмеження окремих форм політичної комунікації [6, с. 202-204]. Разом із тим автор наголошує, що навіть за умов воєнного стану держава не може свавільно обмежувати політичний плюралізм та свободу суспільної дискусії, оскільки саме вони є фундаментом демократичного конституційного ладу [6, с. 205].

Важливим аспектом є також питання функціонування засобів масової інформації. В умовах війни роль незалежних медіа суттєво зростає, адже вони

забезпечують суспільство достовірною інформацією про перебіг воєнних подій, діяльність органів державної влади та гуманітарну ситуацію в країні. Водночас журналісти повинні дотримуватися встановлених обмежень щодо висвітлення військових операцій. У міжнародних доповідях щодо свободи преси в Україні відзначається, що, незважаючи на складні умови війни, український медіапростір зберігає значний рівень плюралізму, хоча окремі правозахисні організації звертають увагу на необхідність посилення гарантій незалежності журналістської діяльності.

Основою для вирішення цих завдань у контексті європейської інтеграції залишається послідовне приведення українського законодавства у відповідність до стандартів Європейського Союзу та Ради Європи. Дієвим інструментом на цьому шляху є Закон України «Про медіа» (прийнятий наприкінці 2022 року), який гармонізував національне законодавство із європейськими підходами до регулювання медіасфери. В умовах воєнного стану його норми продовжують слугувати основою для забезпечення свободи діяльності медіа, прозорості їхньої структури власності та підвищення ефективності протидії дезінформації [7].

Як справедливо зазначає Х. М. Маркович, в умовах воєнного стану держава повинна забезпечувати особливий баланс між потребою захисту державності та обов'язком гарантувати права людини, оскільки саме дотримання прав людини відрізняє демократичну державу від авторитарного режиму [8, с. 97-98]. У цьому контексті важливого значення набуває принцип верховенства права, який повинен залишатися основою діяльності державних органів навіть в умовах збройного конфлікту.

Таким чином, захист права на свободу вираження поглядів під час воєнного стану є одним із ключових викликів сучасного конституційного розвитку України. Практика Європейського суду з прав людини та позиції сучасних українських науковців свідчать про необхідність забезпечення балансу між інтересами національної безпеки та гарантіями свободи слова. Подальша євроінтеграція України потребує не лише гармонізації законодавства із європейськими стандартами, але й послідовного дотримання принципів законності, пропорційності та верховенства права при обмеженні прав людини в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
3. Славко А. С., В'юник В. В. Свобода вираження поглядів за умови дії режиму воєнного стану. Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса. 2022. № 2. С. 70–82. URL: file:///C:/Users/horba_h43a7ce/Desktop/13627-

%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-27117-1-10-20230404.pdf
4. Справа «Хендісайд проти Сполученого Королівства» (заява № 5493/72): рішення Європейського суду з прав людини від 7 грудня 1976 р. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57499%22]}
5. Тімофєєва Л. Ю. Пропорційність обмежень поширення інформації в умовах воєнного режиму. Вісник асоціації кримінального права України. 2023. № 19. С. 53–69. URL: file:///C:/Users/horba_h43a7ce/Desktop/281122-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-655730-1-10-20230711.pdf
6. Волощук О. Т. Право на свободу вираження політичних поглядів в умовах сучасних збройних агресій: проблемні аспекти в контексті обмежень прав людини та практики ЄСПЛ. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2025. Вип. 87. Ч. 4. С. 200–205. URL: https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/325406/315308
7. Закон України «Про медіа» від 13.12.2022 № 2849-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-IX#Text
8. Маркович Х. М. Права і свободи людини в умовах воєнного стану: фокус пріоритетів. Аналітично-порівняльне правознавство. 2023. № 4. С. 95–99. URL: https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/09/15.pdf